

De Grote Opleving

Op 7 juli jl. overleed in New York op 61-jarige leeftijd de wereldbekende futuroloog Herman Kahn. Vlak voor zijn dood verscheen in Engeland zijn laatste boek, *The coming boom*, dat achteraf misschien als zijn intellectuele testament kan worden beschouwd 1). *The coming boom* is een zeer optimistisch boek over de grote economische, politieke en sociale opleving die Kahn voor de Verenigde Staten verwacht. „Bad luck” en „bad management” kunnen nog roet in het eten gooien, maar voor het overige wijzen volgens Kahn alle tekenen er op dat de malaise van de jaren zeventig definitief zal worden doorbroken en dat er in de VS een ongekende bloeiperiode voor de deur staat.

De ingrediënten van die opleving zijn: een substantiële verbetering van de economie, waardoor de economische groei in de komende twee decennia gemiddeld op een niveau van 3% per jaar of meer kan uitkomen; een soort morele herbewapening die althans ten dele een „revival” van de traditionele Amerikaanse waarden inhoudt; en een herstel van het Amerikaanse leiderschap in de wereld op militair en politiek gebied, dat in de jaren zeventig naar een bedenkelijk niveau is afgezaakt. Daarbij is Kahn zeer goed te spreken over het bewind van president Reagan, die de conservatieve krachten in de VS op economisch, militair-politiek en sociaal gebied heeft weten te bundelen tot een hecht ideologisch blok, dat op basis van „vrije markt en vrije onderneming”, een „sterk Amerika” en „traditionele waarden” vol vertrouwen de toekomst tegemoet treedt.

Een van de redenen waarom in de jaren tachtig en negentig een grote opleving mogelijk is, is dat op dit moment een heel arsenaal van nieuwe technologieën en technische verbeteringen klaar ligt of in aantocht is voor toepassing op grote schaal. Als terreinen waarop doorbraken hebben plaatsgevonden of zijn te verwachten noemt Kahn de ontwikkeling en toepassing van nieuwe energiebronnen, de milieutechnologie, de landbouw en voedselproductie, de biotechnologie, de activiteiten in de ruimte (satellieten), de gezondheidszorg, het transport, de ontwikkeling van nieuwe materialen met ongekende toepassingsmogelijkheden op bijna elk gebied, de chiptechnologie en de automatisering zowel in huis als in kantoren en fabrieken. De nieuwe technieken zullen een revolutionaire uitwerking hebben op zowel het privé- als het openbare leven, en wel vóór we er erg in hebben. De technische ontwikkeling zal veel minder dan in de jaren zestig en zeventig als een bedreiging voor de persoonlijke levenssfeer, het milieu, de veiligheid e.d. worden beschouwd, maar eerder als een groot voordeel, een oplossing voor problemen en zelfs een bron van vreugde en vermaak (denk alleen maar aan de computerspelletjes). Natuurlijk heeft Kahn ook wel oog voor de gevaren die aan allerlei technische ontwikkelingen verbonden kunnen zijn (b.v. op ecologisch, genetisch of nucleair gebied), maar het optimisme overheerst en Kahn verwacht dat men er van uit zal gaan dat deze gevaren afdoende onder controle zullen kunnen worden gebracht.

Ook op economisch gebied kan volgens Kahn de stagnatie van de jaren zeventig worden doorbroken. Als het economische programma van president Reagan met zijn nadruk op vrij ondernemerschap, marktwerking, belastingverlaging, deregulering en het verminderen van de inflatie, aanslaat — en daar ziet het naar uit — en als het de basis gaat vormen voor een nieuwe langdurige intellectuele consensus — een alternatief voor Roosevelts filosofie van de New Deal, die de Amerikaanse economische politiek tot omstreeks 1980 heeft gedomineerd maar die nu versleten is geraakt — kan het vertrouwen in de economie terugkeren en kan de basis worden gelegd voor een grote opleving. Cruciaal is wel dat de hoge inflatie onder controle wordt gebracht, want deze brengt risico's en verstoringen in het economische proces teweeg, ondermijnt het vertrouwen van consumenten en investeerders, tast de economische efficiency aan en ondergraaft de discipline en de moraal. Kahn bespeurt echter een toenemend besef van de fnuikende uitwerking van inflatie op de economie en een groeiende bereidheid tot het treffen van maatregelen om het verschijnsel onder controle te krijgen, ook

als dat grote offers zou kosten in termen van werkgelegenheid of sociale verworvenheden.

Als een essentieel element van de revitalisering van de VS ziet Kahn ook het herstel van het Amerikaanse militaire en politieke leiderschap in de wereld. Volgens Kahn is onder president Carter de militaire balans tussen de Sovjetunie en de VS in het nadeel van de laatste gewijzigd. De reden dat Carter toestond dat dit gebeurde, was dat hij zelf noch zijn staf geloofden dat een nucleaire oorlog werkelijk zou kunnen plaatsvinden. Het zou het einde van de wereld zijn en het einde van de beschaving, geen politieke realiteit. Maar onder het motto „thinking about the unthinkable” ontwikkelde Kahn in het begin van de jaren zestig al zijn scenario's van een nucleaire oorlog. En door de ontwikkeling en verfijning van de bewapening is de mogelijkheid van een kernoorlog op beperkte schaal, op een wijze die menselijk overleven mogelijk maakt, hoe langer hoe „denkbaarder” geworden. Kahn legt in zijn militair-politieke beschouwingen sterk de nadruk op de „Machtsfrage” waaronder hij verstaat dat een supermacht moet tonen dat zij bereid en in staat is uitdagingen te beantwoorden zonder extreem oorlogszuchtig of agressief te zijn; anders verliest zij de status van supermacht en nodigt zij uit tot wapengebruik. Prestige en reputatie zijn volgens Kahn even belangrijke afweermiddelen als werkelijke wapens, maar zij slijten als zij niet voortdurend worden bevestigd. Ook op dit punt ziet Kahn in de VS een kentering. Na een periode van dalend militair aanzien in de wereld is nu de steun voor een vergroting van de defensie-inspanningen in de VS sterk toegenomen. Een andere kentering in de Amerikaanse samenleving en een pijler onder de komende „boom” is volgens Kahn de groeiende kracht van het sociaal-conservatisme, het traditionele normen- en waardenpatroon van de Amerikaanse „middle class”. Dit is geen zaak van enkele religieus geïnspireerde groeperingen zoals de „Moral Majority”-beweging, maar ondervindt de steun van brede lagen van het Amerikaanse volk. Zij stellen de deugden van hard werken, soberheid, publieke moraal en genoegdoening op langere termijn in plaats van instant-genot hoger dan wat de „permissive society” van de jaren zeventig heeft opgeleverd. De oogluikende of openlijke goedkeuring van zaken als abortus, pornografie, druggebruik e.d., vervult hen met afkeer, niet zozeer vanwege het feit dat deze zaken vóórkomen als wel vanwege het openlijke, soms zelfs opringerige karakter ervan en de impliciete erkenning dat dit sociaal acceptabel is. Het sociaal-conservatisme vormt een reactie op de waarden en normen van de „New Class” die in de jaren zeventig het intellectuele klimaat overheerste, de goedbetaalde elite van academici, schrijvers, opiniemakers en belangenbehartigers, die zelf niet rechtstreeks bij het productieproces is betrokken maar wel precies weet wat goed is voor de natie. Zij hebben volgens Kahn een anti-groei- en anti-technologiementaliteit verspreid en een pessimisme doen postvatten dat de economische ontwikkeling sterk heeft geremd. Maar zij lijken over het hoogtepunt van hun macht heen te zijn.

Het is te simpel om de visie van Kahn als die van een neo-conservatieve Reagan-adept af te doen. Niet alleen omdat Kahn daarvoor een te grote reputatie als toekomstverkenner heeft, maar ook omdat er in de VS onder leiding van president Reagan inderdaad een krachtige coalitie lijkt te zijn ontstaan van economisch-, sociaal-, en politiek-conservatieve krachten. Het is best mogelijk dat die coalitie duurzamer is dan alleen de ambtsperiode van Reagan en dat zij een nieuw tijdperk inluidt waarin de VS vol optimisme en geholpen door enorme technische mogelijkheden aan de slag gaan om de „American dream” opnieuw te verwezenlijken. Kahn zelf zal het niet meer meemaken, maar voor ons kan het een scenario zijn om rekening mee te houden.

L. van der Geest

1) Herman Kahn, *The coming boom: economic, political and social*, Hutchinson, Londen, 1983.